



## Inkluze Romů prostřednictvím vzdělávání



**Strategický dokument ke stanoveným cílům EU: Vzdělávání Romů 2018-2028,**  
prezentovaný na mezinárodním setkání projektu **"Romský velvyslanec"**,  
Brasov, Rumunsko, červenec 2018



**Projekt:** "Integrace prostřednictvím výměny zkušeností v oblasti vzdělávání romské mládeže" (Romští velvyslanci) je jednoroční iniciativou výměny zkušeností mládeže

**Podpořena** Erasmus + Programem a Domem zahraniční spolupráce (DZS) z České republiky s číslem projektu 2017-3-CZ01-KA205-046733.

**Cílem** akce je prozkoumat, analyzovat a vyměňovat si zkušenosti mezi experty, mediátory a učiteli v oblasti vzdělávání Romů a pracovních příležitostí.

**Projekt** se zaměřuje na přípravu strategického dokumentu o inkluzi Romů prostřednictvím vzdělávání a na vytvoření výukového manuálu pro romské mediátory v zaměstnání.

**Žadatel projektu** - Komunikujeme o.p.s. (Česká republika)

**Partneři:** eduACT (Řecko) | Asociatia MERGI INAINTE (Rumunsko) | UC Limburg (Belgie) | INSTITOYTO PSYCHOKOINONIKIS ANAPTYXIS (Řecko) | OECON GROUP (Bulharsko) | Rinascita Sociale Salam House (Itálie) | JOVENES HACIA LA SOLIDARIDAD Y EL DESARROLLO (Španělsko) | Thirst for Life Association (Bulharsko) | Qendra UET (Albánie).


## OBSAH

1. Úvod	s.3
2. Překážky školního vzdělávání	s. 7
3. Pilíře pro podporu vzdělávání romské mládeže	s. 9
4. Zajištění institucionálních a finančních prostředků pro jednotlivé národní strategie implementované na místní úrovni	s. 14
5. Vytvoření součinnosti mezi agendou pro lidská práva a agendou hospodářské účinnosti	s. 16
6. Zdůraznění ústředního postavení participace Romů	s. 16
7. Partnerství pro podporu toho, co funguje	s. 18
8. Doporučení	s. 20
9. Závěry	s. 20

## ÚVOD

Výsledky průzkumu z roku 2011 v 11 členských státech EU a výsledky EU MIDIS 2016 FRA Survey, který zahrnoval 9 členských států EU, potvrzují, že především romské děti zasostávají v dosažení vzdělávání a ukazují **značnou propast mezi romskými a neromskými dětmi ve školní docházce**. I přes snahy o rozšíření a zlepšení vzdělávání romských dětí v průběhu let, ***až 50% romských dětí v Evropě nedokončilo základní vzdělávání a pouze čtvrtina dokončila střední školu***. Zapojení do vzdělávání značně klesá po povinné školní docházce, kdy pouze 15% mladých romských dospělých absolvovalo střední školu či odborné učiliště. Úroveň negramotnosti mezi mladými Romy je v celé Evropě srovnatelně vysoká, kdy téměř 50% Romů je negramotných nebo jen mírně gramotných. Bez ukončení povinné školní docházky mnoho mladých Romů nesplňuje základní požadavky na programy odborného vzdělávání. Tato nízká míra účasti ve vzdělávání dětí a mládeže Romů a kočovných dětí je obzvláště znepokojivá, neboť faktory vzdělávání mají přímý a kritický dopad na životní šance. **Z údajů vyplývá, že romská mládež je zdaleka nejvíce znevýhodněnou mládeží v rámci EU.**

## Druhý průzkum o menšinách a diskriminaci v Evropské unii z roku 2016 (EU-MIDIS II): Romové

<b>30%</b> romských dětí žije v domácnosti, kde někdo šel spát hladový alespoň jednou v minulém měsíci.	<b>53%</b> mladých romských dětí chodí do školy v raném dětství, což je často méně než polovina podílu dětí stejného věku u běžné populace ve stejné zemi.	<b>41%</b> Romů má pocit, že byli diskriminováni během posledních 5 let při každodenních situacích jako je hledání práce, v zaměstnání, v bydlení, zdraví a vzdělávání.
<b>82%</b> Romů nezná organizace nabízející pomoc obětem diskriminace.		<b>80%</b> dotázaných Romů je ohroženo chudobou, ve srovnání s průměrem v EU, který je 17%.
<b>46%</b> nemá vnitřní WC, sprchu nebo koupelnu.	<b>30%</b> 30% žije v domácnostech bez kohoutkové vody	<b>30%</b> dotázaných Romů je v placené práci, ve srovnání s průměrnou mírou zaměstnanosti v EU, která byla v roce 2015 70%.

Průzkum ukazuje budoucí vývoj ve vzdělávání pro romské děti a mládež takto:

- **Romské děti ve sledovaných zemích zaostávají za svými neromskými vrstevníky ve všech vzdělávacích ukazatelích.**
- **Jen velmi malé procento Romů pokračovalo ve škole po skončení povinné školní docházky.** Údaje ukazují, že polovina Romů ve věku 15-18 let nechodí do školy (48%). 69% romských dětí v Řecku a 77% v Rumunsku povinného školního věku navštěvuje školu; ve všech ostatních zemích je to 90% a více. Pouze 5% Romů ve věku 18-24 let ve všech devíti členských státech pokračovalo ve vzdělávání.
- Existuje **vysoký podíl Romů bez jakéhokoli formálního vzdělání** ve všech sledovaných věkových skupinách, zvláště těch, kteří jsou starší 25 let a ti, kteří jsou z Řecka, Portugalska, Španělska a Chorvatska.

**Segregace ve školách zůstává problémem v Bulharsku, Řecku, Maďarsku a na Slovensku**, a to i přesto, že byla zákonem zakázána a to i nedávnou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Na Slovensku (62%), Maďarsku (61%) a Bulharsku (60%) většina romských dětí (ve věku 6-15 let) navštěvuje školy, ve kterých všichni nebo většina jejich spolužáků jsou Romové. Etnické složení škol však může odrážet etnické složení obyvatel žijících v okolí školy.



**30%** romských dětí v sledovaných zemích žije v domácnostech, kde někdo šel spát hladový alespoň jednou v minulém měsíci.

**53%** mladých romských dětí chodí do školy v raném dětství, což je často méně než polovina podílu dětí stejného věku u běžné populace ve stejné zemi.

Z výsledků průzkumu vyplývá, že členské státy, navzdory svému úsilí, stále nedosahují většiny svých integračních cílů, což je klíčová část Rámce EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů z roku 2011. Výsledky zdůrazňují potřebu:

*Podpory učení v raném dětství a integrovaného vzdělávání*

*Lepších pracovních příležitostí a větší sociální ochrany pro vymýcení chudoby*

*Cílené vzdělávání a odbornou přípravu, která konkrétně pomůže romské mládeži a romským ženám při přechodu ze základní školy na střední školu a následně jim pomůže najít práci.*

Na základě **výzkumu projektu PAL<sup>1)</sup>** se zjistilo, že, přestože se kulturní a socioekonomický obsah velmi liší, školní docházka romských/cikánských dětí vyvolává celou řadu problémů ve všech evropských zemích: **omezený přístup ke školnímu vzdělání, nevyrovnaná docházka, vyloučení, marginalizace a diskriminace ve školách, špatné známky nebo selhání.**

<sup>1)</sup><http://projectpal.eu/research/analysis-of-data-collected-and-research-finalization/>

V několika zemích romské děti dochází do nejchudších škol nebo čelí diskriminaci ve školách, kde jsou menšinou. Některé děti jsou nespravedlivě posílány do zařízení "speciálního vzdělávání" pro studenty s problémy s učením. V ostatních případech může být dětem odepřen přístup ke vzdělání, protože jim chybí potřebná dokumentace. Nebo jednoduše nemohou chodit na vyučování, protože žijí daleko od nejbližší školy. **Kromě těchto problémů je ale vzdělávání hlavní oblastí, ve které se situace Romů zlepšila.** Více romských dětí se účastní vzdělávání a péče v raném dětství (53% v roce 2016, z 47% v roce 2011) - s nejvýznamnějšími zlepšeními ve Španělsku, na Slovensku, Bulharsku, Maďarsku a Rumunsku - a méně jich předčasně odchází ze škol (68% v roce 2016, pokles z 87% v roce 2011). *Tyto údaje jsou stále příliš vysoké a v některých zemích zůstává otázka segregace ve vzdělávání, přičemž více než 60% romských dětí je odděleno od ostatních dětí na Slovensku, v Maďarsku a Bulharsku.*

Ve zprávě z roku 2016, která následovala po tematické návštěvě Polska v oblasti odborného vzdělávání a přípravy Romů, se **Ad Hoc Výbor expertů na romskou problematiku** (CAHROM) zmínil, že se věnuje relativně málo pozornosti odbornému vzdělávání a odborné přípravě. Odborné vzdělávání se týká studia po povinné školní docházce, které připravuje mladé lidi k práci v profesních, řemeslných a technických profesích prostřednictvím specializovaných technických a odborných škol, vysokých škol a ústavů, zatímco odborná příprava se týká výuky dovedností a kompetencí pro konkrétní pracovní místa.

Odborné vzdělávání a odborná příprava jsou stále nedostatečně uznávány jako priority a řešení, které nabízejí možnosti mobilizace a posílení romské a kočovné mládeže, a které mohou zajistit jejich ekonomickou soběstačnost. Odborné vzdělávání lze také považovat za druh "**převodového řemene**" na trhu práce pro ty, kteří nepokračovali ve studiu po ukončení povinné školní docházky a v raném věku převzali rodinné povinnosti. Větší důraz by měl být kladen na odborné vzdělávání a přípravu, které mohou posloužit jako bezpečnostní síť pro ohrožené mladé Romy a současně by se měly více zkoumat způsoby, jak otevřít pracovní trh pro zaměstnávání Romů.

V polovině cesty **Dekády romské inkluze** je jasné, že je před námi ještě mnoho práce. Dosavadní pokrok nevedl k zásadním, viditelným změnám v každodenním životě většiny Romů. Zvýšená migrace Romů z "nových" do "starých" členských států vyústila ve vládní reakce, které jsou kontroverzní a vysoce politizované. *Během posledních pěti let došlo také k nárůstu krajně pravicových, extremistických skupin a stran, s jasnými protiromskými programy, a různé formy násilí na Romech jsou pravidelně hlášeny v celé střední a východní Evropě.* Vzhledem k současnému stavu věcí je **Fond pro vzdělávání Romů** přesvědčen, že **odstranění rozdílů ve vzdělání mezi Romy a neromskými občany je naléhavou otázkou a hlavní prioritou pro zlepšení situace Romů ve střední a východní Evropě.** Je zapotřebí zvýšit dlouhodobé investice do vzdělávání Romů spolu s účinnějšími akcemi zaměřenými na řešení dalších aspektů vyloučení - *zaměstnanost, zdraví a bydlení - protože mají vzájemně se posilující účinek.* Diskriminace a netolerance vůči Romům je



stěžejní ve všech oblastech, včetně vzdělávání, a opatření musí vzít v úvahu potřebu řešit tuto hluboce zakořeněnou tendenci.

**Roční analýza růstu Evropské komise<sup>2)</sup>** ukázala, že členské státy a EU musí udělat mnoho pro to, aby se implementovala strategie Evropa 2020 a aby se dosáhlo hlavních cílů podporovaných stěžejními iniciativami<sup>3)</sup>. Pro řadu členských států bude řešení situace Romů z hlediska zaměstnanosti, chudoby a vzdělávání přispívat k pokroku směrem k naplnění cílů Evropa 2020 v oblasti zaměstnanosti, sociálního začleňování a vzdělávání.

Cíle EU pro integraci Romů by měly v poměru k velikosti romské populace pokrýt **čtyři klíčové oblasti**: přístup ke vzdělání, zaměstnanost, zdravotní péči a bydlení. Tyto minimální normy by měly vycházet ze společných, srovnatelných a spolehlivých ukazatelů. Splnění těchto cílů je důležité i z toho důvodu, že to členským státům pomůže dosáhnout celkových cílů strategie Evropa 2020. V oblasti přístupu ke vzdělání by členské státy měly zajistit, aby všechny romské děti měly přístup ke kvalitnímu vzdělání a nebyly vystaveny diskriminaci nebo segregaci bez ohledu na to, zda jsou kočovné nebo ne. **Členské státy by měly přinejmenším zajistit dokončení základní povinné školní docházky. Měly by také rozšířit přístup ke kvalitnímu vzdělání a péči v raném dětství a snížit počet osob, které předčasně ukončí školní docházku na středních školách v souladu se strategií Evropa 2020. Mladí Romové by měli být výrazně povzbuzováni, aby se zapojili i do středoškolského a vysokoškolského vzdělávání.**

Dosažené vzdělání v rámci romské populace je mnohem nižší než u ostatních obyvatel, ačkoli se situace v jednotlivých členských státech liší. Zatímco povinná školní docházka je zákonem nařízená ve všech členských státech, členské státy mají povinnost zajistit, aby základní vzdělávání bylo dostupné všem dětem v povinném věku. Podle nejlepších dostupných důkazů z Výběrového šetření pracovních sil z roku 2009 *dokončí v průměru 97,5% dětí základní vzdělání v celé EU.*

Komise přijala Zprávu o **výchově a péči v raném dětství**, která *zdůraznila, že míra účasti romských dětí je výrazně nižší*, přestože jejich potřeby podpory jsou větší. Zlepšený přístup ke kvalitnímu nesegregovanému vzdělávání v raném dětství může hrát klíčovou úlohu při překonání nevýhod ve vzdělávání, kterým čelí romské děti, jak je zdůrazněno v pilotních projektech v oblasti integrace Romů, které v současné době probíhají v některých členských státech za přispění z rozpočtu EU.

---

<sup>2)</sup>COM(2011) 11, Roční analýza růstu: postup v rámci ucelené reakce EU na krizi.

<sup>3)</sup>Ze sedmi stěžejních iniciativ je v této souvislosti nejdůležitější Evropská platforma proti chudobě a sociálnímu vyloučení, Agenda pro nové dovednosti a pracovní místa a Unie inovací.

Na základě přezkoumaných šetření a informací shromážděných od expertů zapojených do projektu bylo společně rozhodnuto a stanoveno **7 společných pilířů** podpory vzdělávání romské mládeže.

Cíle jsou krátce představeny níže:



## PŘEKÁŽKY ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávání je hlavní oblastí, ve které se situace Romů zlepšila. Mezi úspěchy v oblasti vzdělávání patří *legislativní reforma, inkluzivní struktury, zvyšování participace Romů, zlepšení multikulturních kompetencí, podpora romských studentů a učitelů a oslovování rodičů*. Mezi zbývající problémy stále patří **vysoké procento předčasného ukončení školní docházky, potíže s podporou účinného přechodu Romů k vyššímu a vysokoškolskému vzdělávání, jazykové nedostatky a diskriminace.**

Dle výzkumu provedeného při realizaci **projektu PAL** se romské děti stále **potýkají s jazykovou bariérou a etnickou nesnášenlivostí od učitelů a vrstevníků**. Dle odpovědí lze říci, že nejdůležitějším důvodem, proč romské děti nemají větší úspěch ve školním systému, je **CHUDOBA**.

Problém **vysokého procenta předčasného ukončení školní docházky** se vysvětluje jednak *výraznou chudobou mezi romskými rodinami a drahým vzděláním na jedné straně a na straně druhé kvůli brzkým sňatkům a demotivaci ze stávajících učebních osnov*.

Projekt a síť PAL, které jsou založené na práci s Romy a na jejich dlouholetých zkušenostech, navrhuje následující podněty, které je třeba přizpůsobit na národní a evropské úrovni:

**REFORMA VZDĚLÁVÁNÍ:** Stát by měl podporovat romské rodiče a děti potřebnou školní výbavou (pera, tužky a sešity), podporou učení (zajištěné doučování, romští asistenti a romští mediátoři), bezplatné kulturní a tvůrčí učení a poskytování stipendií pro střední školy a univerzity. **UČEBNÍ OSNOVY** v evropských školách **neodpovídají multikulturní rozmanitosti** a musí být přizpůsobeny z hlediska *speciálního vzdělávání, motivace, specifických programů a podpory škol, rovného zacházení, změn školního programu (zapojení kulturního ombudsmana a dialogu s rodinou a podporou práce rodičů), podněcování talentů, vrozených nadání (především uměleckých jako jsou hudba, tanec a řemesla) a změny strategií a navržení inovativních hodnocení dovedností a zájmů pro romské děti založené na řešení úkolů hrou, skládání a vyjadřování se pomocí hudby nebo obrázků*. Jazyková bariéra by mohla být překonána v předškolním a předškolním období pro Romy a děti migrantů, aby se naučili jazyk a přizpůsobili se novému prostředí. **Romští asistenti a mediátoři se zdají být dobrým řešením**. Podpora integrovaného vzdělávání by měla být klíčovým krokem, stejně tak ustavení rámce vnitrostátní legislativy a sítě vzdělávacích institucí, které podporují Romy, jsou očekávanými pozitivními opatřeními. Další výzkum byl předložen jako součást zprávy "[Rovnost a vyloučení: Antidiskriminační rámec EU a trendy v judikatuře týkající se lidských práv Romů v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti](#)".

**INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ:** Doporučení Rady z roku 2011 o strategiích ke **snížení předčasného ukončování školní docházky** doporučuje začlenění cílových opatření pro nejzranitelnější skupiny včetně Romů. V návaznosti na [Pařížskou deklaraci](#) Komise zintenzivnila podporu **INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ**.



Jednou z priorit je **podporovat vzdělávání znevýhodněných dětí a mladých lidí včetně Romů tím, že se zajistí, aby systémy vzdělávání a odborné přípravy řešily jejich potřeby.** Podpora rozvoje inkluzivního vzdělávání posiluje formy sebereflexe

a nástroje pro zlepšení inkluzivního vzdělávání v raném dětství. Podrobnější informace o problémech přináší diskusní příspěvek "[Romové jsou rovnocenní: alternativy k chudobě, rasismu a vyloučení ve vzdělávání a zaměstnanosti](#)". Kampaň ke zvýšení povědomí, nazvaná "[Není příliš pozdě](#)", byla podpořena jako součást projektu PAL a zapojila více než 10 000 lidí v EU.

Romové jsou v průměru velmi mladou populací. Z tohoto hlediska je proto důležité zabývat se touto skupinou obyvatel, z kterých se brzy stanou plně odpovědní občané jednotlivých států a EU. Mládí je období života, kdy se většina lidí bouří proti stávající situaci, ať už oprávněně nebo ne. Ale pokud se ocitnou v situaci, že nemohou ztratit nic, protože nemají nic, nemohou ztratit postavení ve společnosti, protože jsou sociálně vyloučení, nemohou ohrožit svou budoucnost, protože nemají žádná očekávání, s nízkou sebeúctou, označovanou identitou; mohli by si troufnout na cokoli. Prevence radikalismu mezi mládeží začíná inkluzí, integrací a důstojnou úrovní bytí. Pokud nechceme mít romské osady jako "zakázané oblasti", hnízdo zločinů, měli bychom mladým poskytnout příležitost k lepšímu životu, možnosti tvůrčího trávení volného času, zábavy, sportu apod. Stejně důležité je zabránit předčasnému ukončení školní docházky jako druhé šance pro vzdělávání. S lepším vzděláním budou mít lepší pracovní příležitosti. Nejhorší scénář je, že mládí stráví na ulici.



## PILÍŘE PRO PODPORU VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÉ MLÁDEŽE

Projekt "Integrace prostřednictvím výměny zkušeností v oblasti vzdělávání romské mládeže" (**Romští velvyslanci**) je jednoroční iniciativou výměny zkušeností mládeže podpořena Erasmus + Programem a Domem zahraniční spolupráce (DZS) z České republiky s číslem projektu **2017-3-CZ01-KA205-046733**. Cílem akce je prozkoumat, analyzovat a vyměňovat si zkušenosti mezi experty, mediátory a učiteli v oblasti vzdělávání Romů a pracovních příležitostí.

*Projekt se zaměřuje na přípravu strategického dokumentu o integraci Romů prostřednictvím vzdělávání a na vytvoření výukového manuálu pro romské mediátory v zaměstnání.*

Experti projektu projednali a navrhli **7 hlavních pilířů** podpory vzdělávání romské mládeže, které vytvořili v souladu s provedeným výzkumem a s 10 Společnými základními principy pro inkluzi Romů.

Pro účely **vypracování strategického dokumentu k cílům EU: vzdělávání Romů 2018-2028** je nezbytné implementovat **POZITIVNÍ DISKRIMINACI**. *Postavení romské menšiny je stále daleko od průměrné úrovně ostatních občanů EU, které potřebují zvláštní zacházení, prevenci, ochranu a opatření. Naším obecným doporučením je, aby státy EU v národní preventivní politice prováděly pozitivní diskriminaci v oblasti vzdělávání.*

Dle našeho názoru je nejúčinnějším způsobem, jak dosáhnout nejlepších výsledků, synergie romských projektů a důležitých dokumentů jako Rámce EU pro Národní strategie integrace Romů do roku 2020. Řada Romů čelí mnoha problémům a je třeba zaměřit se na konkrétní cíle a posílit jejich dopad.



Naším **ZÁVĚREM** je, že pozitivní diskriminace Romů je nezbytnou součástí strategie. Zároveň je stejně nezbytné mezi zbytkem obyvatelstva zvyšovat povědomí o romské kultuře a její situaci, aby se po přijetí opatření pro pozitivní diskriminaci předešlo negativní reakci, protestům, nenávisným řečem a jiné diskriminaci. **Romové by měli uvažovat o tom, co je pro jejich komunitu lepší: pozitivní diskriminace je vede, na jedné straně, k riziku shromažďování údajů podle národního klíče, ale na druhé straně, k lepší výchozí pozici.**



### **Pilíř č. 1**

#### **Zapojení a motivace rodin**

Vzhledem k tomu, že rodina je základním klíčem vzdělávacího procesu, odborníci projektu Romských velvyslanců navrhuji aktivní zapojení romských rodin a rodičů do procesu učení jako jeden z pilířů pro integraci ve vzdělávání. Vzhledem k tomu, že rodinné hodnoty romské komunity jsou poměrně vysoké, podpora rodičů a širší rodiny je důležitým nástrojem pro zvýšení procenta dětí zapojených do vzdělávání a snížení předčasného ukončení školní docházky.

### **Jinými slovy...**

Romští rodiče si nejsou vždy vědomi důležitosti posílání svých dětí do školy a potřebných investic. Proto nejsou zpravidla dostatečně zapojeni do vzdělávání svých dětí. Z finančních důvodů mnozí rodiče nakazují svým dětem, aby začali pracovat již v raném věku, nebo aby zůstali doma a starali se o své bratry a sestry. Největší starostí romských rodin je nalezení způsobu, jak uspokojit své každodenní potřeby.

**Brzké sňatky a narození potomků** ztěžují romským dětem, aby chodily do školy. Ve skutečnosti mnoho mladých lidí tvoří páry před dosažením 16 let a narození prvních dětí brání mladým dívkám pokračovat ve studiu.

### **Jak je toho možné dosáhnout v praxi?**

- Semináře pro rodiny, kde budou vysvětleny cíle školního vzdělávání a jeho přínosy;
- Výměna zkušeností s dalšími partnery;
- Den otevřených dveří škol a jiných školských zařízení pro rodiny
- Kampaň zvyšující motivaci



### **Pilíř č. 2**

#### **Volitelné učební osnovy pro školy a mateřské školy**

Předškolní asistenti ve vzdělávání, kteří působí jako "kulturní prostředníci", hrají klíčovou roli v pomoci romským dětem, aby se naučily oficiální jazyk země a podporovali jejich integraci do škol.

Jazykový problém existuje zejména ve východoevropských zemích, kde byl romský jazyk navzdory historickým událostem a skutečnosti, že je pouze mluveným jazykem, dobře zachován. Průzkumy provedené UNDP ukazují, že 54% dotázaných Romů mluví doma romsky.

### **Jinými slovy...**

Další velkou překážkou je problém, že Romové **neumějí mluvit oficiálním jazykem země**, ve které žijí. Většina romských dětí začíná ve škole s velmi špatnou znalostí oficiálního jazyka země, což znemožňuje jejich další vzdělávání. Proto jsou ve srovnání s ostatními žáky, kteří dobře ovládají jazyk, znevýhodněni, a nemají tak stejné problémy při pokračování ve vzdělávání.

Potřeba rozvíjet učební materiály v romském jazyce se stává stále zřetelnější. Existence školních učebnic v romském jazyce může pomoci povzbudit romské děti, aby chodily do školy a studovaly a také povzbuzuje rodiče, aby je do školy posílali.

### **Jak je toho možné dosáhnout v praxi?**

- Přizpůsobení učebních osnov škol a mateřských škol pro vzdělávání romských dětí;
- školní učebnice v romštině;
- školení školních asistentů, mediátorů a romských koordinátorů a učitelů mateřských škol s využitím nových metod výuky a volitelných učebních osnov





### **Pilíř č. 3**

#### **Kreativní vzdělávání romských dětí**

Kreativní myšlení a vzdělávací proces se v posledních pěti letech velmi často řeší, jejich cílem je zvýšit zájem o školní a čtecí aktivity u dětí a mládeže. Tento proces se mnohdy používá pro děti s problémy s pozorností a migranty. Předávání znalostí s pomocí herních a soutěžních prvků je vždy silným a účinným nástrojem.

### **Jinými slovy...**

Přístup Romů ke vzdělávání závisí přímo na úrovni vzdělání, které se jim nabízí. Často se udává, že úroveň vzdělávání poskytované romským dětem je nižší než u ostatního obyvatelstva. Nedostatečná motivace učitelů k práci s dětmi z jiné kultury, předsudky vůči romským rodinám a nedostatek odborné přípravy jsou faktory, které přispívají k nízké úrovni vzdělání nabízené Romům. Z důvodu tohoto přístupu je většinová populace vybavena nástroji a kompetencemi, které jim pomáhají porozumět romské kultuře a Romům jsou poskytovány nástroje a kompetence pro pochopení mainstreamové kultury. Výsledkem je, že podpora vzájemného porozumění pomáhá řešit předsudky na obou stranách. Tento přístup však neznamená, že by se měly učinit ústupky týkající se základních lidských práv.

### **Jak je toho možné dosáhnout v praxi?**

- Učební osnovy kreativního učení a materiály pro učitele;
- Uvodní kurzy a národní soutěže;
- Další národní prostředky
- pro kreativní vzdělávání



### **Pilíř č. 4**

#### **Podpora vysokých škol pro romské děti a mládež**

Cílem tohoto pilíře je přispět ke vzniku rozhodujícího množství romských absolventů vysokých škol, kteří jsou si jisti a pyšní na svou romskou identitu, akademicky a sociálně zdatní, vybaveni dovednostmi a schopnostmi, které jim umožní stát se profesionály ve svých oborech, a zůstat pevně spojeni s romskou komunitou a podporovat její další rozvoj a začlenění do širší společnosti.

### **Jinými slovy...**

Z průzkumů vyplývá, že v některých členských státech dokončí základní školu pouze omezený počet romských dětí. Romské děti bývají nadměrně zastoupeny ve speciálním vzdělávání a segregovaných školách. Je třeba posílit vazby s komunitami prostřednictvím kulturních/školních mediátorů, církví, náboženských sdružení nebo společenství a prostřednictvím aktivní účasti romských rodičů zlepšit mezikulturní kompetence učitelů, omezit segregaci a zajistit dodržování povinné školní docházky.

### **Jak je toho možné dosáhnout v praxi?**

- Granty a stipendia pro romské studenty a žáky a pravidelné informování o jejich výsledcích a využití;
- Přednášky a témata spojená s romskou kulturou;
- Zdarma materiály rozšiřované vládou a místními zúčastněnými stranami;



### **Pilíř č. 5**

#### **Profesní rozvoj výuky romských děti a mládeže**

Úloha školních mediátorů, asistentů a učitelů ve vzdělávacím procesu je velmi důležitá pro efektivní realizaci integračního procesu. Romské děti by měly být podporovány učiteli, kteří byli vyškoleni k práci s konkrétní skupinou nebo asistenty/mediátory, aby se aktivně zapojily do každodenního vzdělávacího procesu.

### **Jinými slovy...**

Školní struktury a úroveň vzdělávacích služeb jsou hlavními aspekty principu práva přístupu ke vzdělání. Většina romských dětí navštěvuje školy nebo třídy, kde tvoří většinu. V mnoha zemích se školy, které navštěvují převážně Romové, nacházejí v okresech, kde žijí Romové a úroveň vzdělání je nižší než v jiných školách. Například v Bulharsku, skutečnost, že většina Romů žije společně v ghettech, měla rozhodující vliv na prostorovou segregaci. Romské děti chodí často do "škol pro děti s mentálním postižením". Ve většině případů nemají romské děti, které navštěvují tyto školy, žádné duševní problémy.

### **Jak je toho možné dosáhnout v praxi?**

- Vytvoření učebních osnov pro učitele, kteří pracují s romskými dětmi;
- Vysokoškolský titul pro učitele, kteří pracují na základních školách s romštinou a pracují v segregovaných školách;
- Výměna zkušeností



### **Pilíř č. 6**

#### **Posílení středních odborných škol**

Odborné vzdělávání a odborná příprava jsou stále nedostatečně uznávány jako priority a řešení, které nabízejí možnosti mobilizace a posílení romské a kočovné mládeže a zajištění jejich ekonomické soběstačnosti. Odborné vzdělávání lze také považovat za druh "převodového řemene" na trhu práce pro ty, kteří nepokračovali ve studiu po ukončení povinné školní docházky a v raném věku převzali rodinné povinnosti.

### **Jinými slovy...**

Odborné vzdělávání se týká vzdělávání po konci povinné školní docházky, které připravuje mladé lidi k práci v profesních, řemeslných a technických profesích prostřednictvím specializovaných technických a odborných škol, vysokých škol a ústavů, zatímco odborná příprava se týká výuky dovedností a kompetencí pro konkrétní pracovní místa.

### **Jak je toho možné dosáhnout v praxi?**

- Informativní schůzky a střediska pro informování Romů a dětí o možnostech odborného vzdělávání;
- Podpora iniciativ mládeže pro setkání v oblasti odborného vzdělávání a přípravy a sebepoznání;
- Zvýšení participace dětí a mládeže na kurzech odborné přípravy a třídách OVP s různými tématy pro romské děti a mládež.
- Přímé spojení mezi školeními a zaměstnavateli





### Pilíř č. 7

#### Romští velvyslanci

Význam romských mentorů, tzv. "velvyslanců", ve smyslu vzorů, je vnímán jako možný nástroj pro efektivní implementaci integračního procesu Romů. Prezentace úspěchu a dobrých výsledků vzdělávání v osobním rozvoji je zásadní.

### Jinými slovy...

Sebemotivace je velmi důležitá pro osobní rozvoj každého dítěte, především pak pro děti z marginalizovaných skupin. Podpora mentory, kteří jsou vnímáni jako idolové a inspirativní jedinci, je jedním z nejjednodušších způsobů, jak změnit vnímání mládeže ohledně přínosů vzdělávacího procesu.

#### Jak je toho možné dosáhnout v praxi?

- Vytvoření sítě romských vzorů, kde úspěšní Romové sdílejí svůj úspěch;
- Výměna osvědčených postupů a příběhů pro zvyšování informovanosti komunity;
- Mentoringový proces a sebamotivace

## ZAJIŠTĚNÍ INSTITUCIONÁLNÍCH A FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ PRO JEDNOTLIVÉ NÁRODNÍ STRATEGIE IMPLEMENTOVANÉ NA MÍSTNÍ ÚROVNI

Na základě zkušeností členských států, včetně těch, kteří se účastní Romské dekády, Komise vyzývá členské státy, aby sladily své **vnitrostátní politické strategie pro integraci Romů** s cílem uvedeným výše a prodloužily své plánovací období do roku 2020. Členské státy, které ještě nemají zavedené národní strategie pro integraci Romů, jsou vyzývány k tomu, aby stanovily obdobné cíle v poměru k velikosti romské populace žijící na jejich území a zohlednily různé výchozí body a zvláštnosti těchto skupin obyvatel.

Národní strategie členských států by měly usilovat o přístup, který v souladu se **Společnými základními principy pro inkluzi Romů** aktivně přispěje k sociálnímu začlenění Romů do hlavního proudu společnosti a k odstranění segregace tam, kde existuje.

#### Deset společných základních principů (ZSP) pro inkluzi Romů

- |   |   |
|---|---|
| 1. Konstruktivní, pragmatické a nediskriminační strategie | 6. Předávání strategií založených na důkazech |
| 2. Explicitní, ale ne výlučné zacílení                    | 7. Použití nástrojů Evropské unie             |
| 3. Interkulturní přístup                                  | 8. Zapojení regionálních a místních důkazech  |
| 4. Zaměření se na hlavní proud (tzv. mainstream)          | 9. Zapojení občanské společnosti              |
| 5. Povědomí o genderové dimenzi                           | 10. Aktivní participace Romů                  |

Aby Komise zajistila začlenění účinných strategií v členských státech, navrhuje, aby byly vytvořeny Národní strategie pro integraci Romů nebo, pokud již existují, byly **přizpůsobeny tak, aby splňovaly Cíle integrace Romů v EU**, s jasně definovanými akcemi a dostatečnými finančními prostředky (národní, EU nebo ostatní). Navrhuje postupy, které by řešily současné překážky k efektivnějšímu využívání fondů EU a vytvořily základy pevného monitorovacího mechanismu, který by zajistil konkrétní výsledky pro Romy.

Národní úroveň je důležitá z důvodu legislativního systému, v němž jsou práva pro menšiny zajištěna a v případě nedodržení pravidel, následují možnosti sankcí.

Úroveň EU je důležitá, protože má širší rámec než národní, se společným jmenovatelem pro všechny členské státy, slouží jako navigační kompas pro začlenění národních strategií a právních předpisů. EU také zajišťuje spolufinancované projekty vedoucí ke zlepšení postavení Romů, sociálního začlenění a integrace. Na úrovni EU existuje **Romská národní platforma** a další orgány Romů, které by mohly ovlivnit situaci nejen na úrovni EU, ale také na národní, regionální a komunální úrovni. Kromě EU a národní úrovně je důležitá také komunitní úroveň, kde žijí Romové. Romové mají přísloví, že vesnice má Romy takové, jaká je sama vesnice. Pokud jsou sousedé připraveni na dialog, jsou tolerantní k menšině, tak pak mohou žít s Romy jako dobří sousedi.

*Na základě rozhodnutí přijatého během třetího Summitu o romských otázkách, který se uskutečnil v Bruselu dne 4. dubna 2014, bylo vyzváno zhruba 500 zástupců orgánů EU, národních vlád a parlamentů, mezinárodních organizací, starostů, organizací občanské společnosti (včetně romských organizací) a místních a regionálních orgánů vyjádřit své názory na to, jak dále prosazovat provádění EU rámce pro národní strategie integrace Romů. **Pracovat lokálně na inkluzi Romů jak v samotné EU,** tak také v zemích v procesu rozšiřování EU bylo ústředním tématem summitu.*

Byla navržena další koordinace členů a vývoje nástrojů, které prosazují národní a evropské strategie v této oblasti spolu s následujícími tématy:

- Vytvoření strategie pro všechny Romy na místní úrovni;
- Získání prostředků z fondů EU pro místní a regionální orgány na podporu integrace Romů;
- Učinit integraci Romů skutečností v zemích rozšiřování EU;

Komise rovněž **ZDŮRAŽŇUJE** důležitost skutečné implementace **Národních strategií pro integraci Romů**. Koordinované snahy mezi evropskými, vnitrostátními a místními aktéry prostřednictvím vytvoření Národních romských platforem přivede všechny romské odborníky dohromady a podpoří jejich spolupráci. EK založilo **28 národních kontaktních míst** pro implementaci Národních strategií pro integraci Romů, které se vytvořily většinou z veřejných institucí (ministerstev a vládních úřadů). **ŘEŠENÍ** pro efektivní koordinaci snahy všech Národních strategií a iniciativ pro integraci Romů je vytvoření **Evropské nevládní sítě pro podporu Romů, Cikánů a kočovníků**, ve které se budou moci vyměňovat zkušenosti a spolupracovat na rozsáhlých integračních cílech v oblasti vzdělávání, zaměstnanosti, zdravotní péče a bydlení Romů.

V současné době partneři z projektu "Boj proti diskriminaci a nenávisti vůči Romům ve vzdělávání a zaměstnanosti v EU" (PAL) zřídili evropskou síť (**Síť PAL**), která bude zajišťovat aktivity na zvyšování povědomí, školení a strategiích založených na nejlepších dostupných důkazech a vedení nákladově efektivního využívání nástrojů, zásahů a systémů s cílem zajistit a monitorovat pokrok směrem k národním a evropským cílům. Síť má v současné době **74 členů z 23 evropských zemí a bude oficiálně založena během roku 2018 v Belgii.**

## VYTVOŘENÍ SOUČINNOSTI MEZI AGENDOU PRO LIDSKÁ PRÁVA A AGENDOU HOSPODÁŘSKÉ ÚČINNOSTI

V případě inkluze Romů do vzdělávání je nezbytné zajistit, aby argumenty ve prospěch lidských práv a hospodářské účinnosti byly úzce spjaty. Použití důvodů pouze z oblasti lidských práv může být ve skutečnosti velmi kontraproduktivní, zvláště pokud vyvolává vnímání toho, že Romové potřebují zvláštní práva nebo zvláštní výklad svých práv, přičemž často jsou vnímáni jako ti, kteří neakceptují všechny své občanské povinnosti. Na druhé straně, samotné ekonomické argumenty nejsou dostatečně silné k tomu, aby bojovaly proti zakotvené diskriminaci. Hospodářské odůvodnění může být pro technokraty nejpřesvědčivější, ale často to není stejně tak pro politiky, ani pro širokou veřejnost.

Jak již bylo uvedeno výše, řada hodnocení ukazuje, že náklady na zajištění toho, aby Romové měli odpovídající přístup k základním službám, jsou z velké části kompenzovány vysokými náklady na nižší životní výsledky, které vyplývají ze systematického vyloučení Romů. Pokud jde o agendu v oblasti lidských práv, zejména OSN, Rada Evropy a Evropský parlament přijaly řadu textů popisujících práva menšin a rovné příležitosti. Některá z těchto rozhodnutí se týkají přímo vzdělávání.



© Cypress Collectibles

REF zdůrazňuje, že řádná správa věcí veřejných ve vzdělávacích systémech a **dobré řízení vyžaduje, aby strategie a programy byly v souladu s legislativou země, která by měla odpovídat evropským normám.** Jedním z problémů je, že jakmile se některá země připojí k EU, pro tvůrce strategií a další úředníky ztrácí svou sílu jeden z klíčových stimulů vedoucí k zajištění lidských práv, neboť EU má relativně malý vliv na to, jak se stávající členské země zabývají svými menšinami, zejména ve vzdělávání, které zůstává primárně odpovědností jednotlivých členských států v rámci EU.

## ZDŮRAZNĚNÍ ÚSTŘEDNÍHO POSTAVENÍ PARTICIPACE ROMŮ

Participace příjemců je vždy důležitá a literatura zdůraznila pozitivní dopad participace: Dobře navržené a implementované participační přístupy více zavazují účastníky projektu, zvyšují udržitelnost tím, že snižují riziko konfliktu a vytvářejí prostor projednávat problémy. Větší participace také zvyšuje efektivitu činností prováděných v rámci projektu zvýšením důvěry a vytvářením komunikačních kanálů mezi různými zúčastněnými stranami. Nedostatky participace jsou také dobře známe: vyžaduje čas, může v krátkodobém časovém horizontu vyčerpat více zdrojů s tím, že se výhody projeví jen ve střednědobém a dlouhodobém horizontu, a vyžaduje uzpůsobené instituce, speciálně vyškolený personál a dobře navržené metody. Špatně navržené mechanismy participace mohou ve skutečnosti zhoršit výsledek více, než kdyby neproběhla žádná participace.

**V případě vzdělávání Romů je jejich participace z mnoha důvodů nezbytná. Jedním z důvodů je potřeba posílit romské komunity.** Až donedávna Romové zřídka představovali silnou a dobře organizovanou politickou sílu na místní a národní úrovni, a proto, s několika výjimkami, je jejich účast v zákonodárných a volených orgánech slabá, takže mají sníženou schopnost ovlivňovat nejen politické strategie, ale také specifické programy. Pokud se nestanou silou, která spočívá v demokratické moci, úspěchy Romů v ovlivňování ekonomických reforem budou velmi omezené. Poskytování hlasu a zviditelnění elitní menšiny je proto zásadní, a to proto, že tato elita je stále malá a vyžaduje podporu, a protože úspěšná participace může stimulovat zájem Romů o zapojení se do veřejného života. To platí na regionální, národní i místní úrovni. Výhody participace na kolektivním zapojení do společnosti nejsou zřejmé lidem, kteří byli tak dlouho diskriminováni. **Participace vytváří závazky a také motivaci.** Snahy o otevření prostoru pro participaci, je-li dobře vedena, může vytvořit důvěru, která je nezbytná pro úspěšné programy.

**Druhým důvodem, proč je důležitá participace, je skutečnost, že romští rodiče mají tendenci být méně zapojeni do vedení školy a méně spolupracovat s personálem školy než ostatní rodiče.** Je to způsobeno řadou faktorů, jako je vlastní nižší úroveň vzdělání Romů, jejich vnímání, že nebudou vyslyšeni, nebo skutečnost, že kompenzační mechanismy potřebné k řešení chudoby jim nedávají dostatek času a prostředků k účinné participaci. **Zkušenosti s romskými vzdělávacími projekty ukazují, že nízká angažovanost rodičů se může velmi rychle změnit a že to není až takový problém, jak někteří tvrdí.** Pokud jsou rodiče vyslyšeni na úrovni školy a získají minimální podporu a vysvětlení, která mohou získat prostřednictvím programů, jako jsou například školní mediátoři, jejich postoje se rychle mění. Programy také ukazují, že zapojení rodičů má přímý a rychlý vliv na úspěšnost romských dětí ve škole.

**Třetím důvodem, proč je důležitá participace romských organizací a romských zaměstnanců, je, že stereotypy na obou stranách často zhoršují důvěru mezi romskou a neromskou komunitou.** Romské komunity obvykle lépe reagují na romské organizace a romské zaměstnance. Tyto organizace mohou být vynikajícími prostředníky mezi neromskými organizacemi a romskou komunitou. Romští pracovníci a organizace jsou často také vynikajícími vzory, které mohou ukázat relativně uzavřeným komunitám, že integrace nemusí nutně znamenat ztrátu identity a vystavení se diskriminaci.

*Pro posílení těchto hlavních zásad je důležité zapojení místní komunity do navrhování a implementace intervencí. Členové místní komunity vědí, co je zapotřebí, proč je to potřeba, jaké jsou překážky, co lze udělat, co je pro uživatele dostupné a co lze udržet.*

*Participace zvyšuje vlastnictví komunity a schopnost obyvatel udržovat a řídit intervenci, čímž se zvyšuje pravděpodobnost, že bude zachována i v průběhu času.*

Taková aktivní role znevýhodněné romské komunity také přispívá k jejich sociálnímu začlenění. Současně je také důležitá participace neromských komunit k tomu, aby



získaly jejich podporu k provádění intervencí, vyhnuly se stigmatizaci Romů a podpořily interakci a spolupráci mezi Romy a ne Romy na základě vzájemných zájmů.

Za tímto účelem je užitečné spolupracovat s organizacemi občanské společnosti, které založily důvěrné vztahy se znevýhodněnými romskými komunitami. Účastníci občanské společnosti mohou hrát důležitou roli při oslovování a zapojení těchto komunit, protože nedůvěra vůči orgánům často brání znevýhodněným Romům aktivně se účastnit oficiálních projektů. Podobně mohou romští mediátoři a komunitní sociální pracovníci usnadnit identifikaci, plánování a realizaci intervencí na úrovni komunity. Mohou pomoci překonat komunikační propast mezi místními orgány a Romy, čímž pomohou zlepšit formu intervencí a zvýšit jejich využívání cílovými uživateli.

### **PARTNERSTVÍ PRO PODPORU TOHO, CO FUNGUJE**

Partnerství má zásadní význam pro posun v agendě snižování rozdílů ve vzdělání mezi Romy a ne Romy a na dosažení nezbytné reformy ve vzdělávacích systémech. Rychlý rozvoj decentralizace znamená, že ústřední vlády samy o sobě mají často omezenou schopnost zajistit, aby byly národní strategie dobře implementovány. Místní partneři jsou potřební, ale partnerství také vyžaduje určité předpoklady, především lepší pochopení **dopadu strategií a zdokumentování toho, co funguje a co nefunguje, což je nesmírně důležité.**

Bylo toho hodně napsáno o vzdělávání Romů ve střední a východní Evropě, ale stále existuje velmi málo znalostí o tom, co funguje a co ne - včetně dopadu nedávných reforem. **Je jasné, že země, jako například Maďarsko, které se silně zavázaly k integraci menšin do svého vzdělávacího systému a překládaly tento závazek do konkrétních strategií a rozpočtových prostředků, jsou úspěšnější.** Přestože v Maďarsku zůstávají některé závažné problémy, romská populace v této zemi má mnohem lepší výsledky ve vzdělávání než romská populace na Slovensku, Bulharsku nebo Rumunsku. Tento pokrok je důležitý, protože pomáhá bojovat proti negativním stereotypům týkajících se Romů a vzdělávání, které stále silně ovlivňují postoj široké veřejnosti, vlád a dokonce rozvojových agentur a dárců. Mezi tyto stereotypy patří nejčastěji názor, že romští rodiče nemají zájem o vzdělání, že Romové udržují staré tradice, jako jsou například velmi brzká manželství, které nejsou slučitelné s moderním způsobem myšlení, že Romové se nemohou integrovat s jinými dětmi a potřebují zvláštní nebo oddělené vzdělávání, a že programy zaměřené na lepší výsledky vzdělávání pro Romy nefungují dobře, jsou nákladné a neudržitelné a nemají žádný dopad na trh práce. Zkušenosti z Maďarska ukazují, že toto jsou vše pouze stereotypy.

Již dobře víme, že některé strategie mají dlouhodobé pozitivní dopady a pochopení toho, proč a jak se to děje, může poskytnout zcela jasné pokyny, co dělat.



Úspěch některých politických strategií byl zdokumentován prostřednictvím práce Rady Evropy v oblasti vzdělávání<sup>4)</sup>, OSI, Světové banky, UNDP a několika univerzitami zapojenými do této oblasti. Výhody dobrých strategií potvrzuje i první zpětná vazba z projektů financovaných z REF. Patří sem vědomí toho, že:

- **Nesegregované vzdělávání** je lepší než segregace, pokud jde o zlepšení výkonnosti romských dětí ve škole a některé modely fungují.
- **Stipendia** jsou velmi důležitá pro středoškolské a vysokoškolské vzdělávání. Víme, že tato stipendia mají silný dopad na zapojení Romů do škol, ale jsou efektivnější, pokud je součástí mentoring a jsou k dispozici poradenské služby.
- **Absolvování jednoročního předškolního vzdělávání** je pravděpodobně nejúčinnější investice, která pomáhá dětem uspět v základních školách a dokonce i mimo ni, ve středoškolském vzdělávání.
- **Rozpoznání hodnot kultury a domorodého jazyka** vytváří prostředí, které podporuje integraci.
- **Zapojení rodičů a angažovanost komunity** mají zásadní význam na zvyšování počtu zapsaných žáků do škol a také na zlepšení výkonu dětí.
- **Umístění Romů do zvláštních škol nebo tříd** pro děti s poruchami učení je katastrofou a mělo by být bezodkladně zrušeno.
- Ve střední Evropě má většina lidí pozitivní postoj k myšlence **veřejného financování vzdělávání Romů**<sup>5)</sup>.
- **Země, které mají komplexní politiku s dobrými motivačními systémy, uspějí lépe** než ty, které se tomuto problému vyhýbají.
- *Je třeba se dozvědět více o tom:* jak nejlépe organizovat práci romských mediátorů ve vzdělávání; jak zajistit, aby učitelé používali to, co se učí, ze speciálního vzdělávání v oblasti multikulturní výchovy; a jak vytvořit motivační systém pro desegregaci škol v decentralizovaném prostředí.
- Nejdůležitější je, abychom **více pochopili** a **rozšířili poznatky**, které víme a vytvořili programy, které mají národní a regionální dopad.

Dokonce i když jsou některé úspěchy zřejmé, vlády musí být přesvědčeny o účinnosti dobrých strategií a opozice jednotlivých zájmových skupin musí být obcházena. **Prokázání platnosti a nákladové efektivity některých strategií a programů vyžaduje studie a analýzu, jakož i monitorovací systémy v zemi.** Problémy při získávání příslušných statistik budou problémem jakéhokoli monitorovacího mechanismu. Z velmi dobrých důvodů se Romové často v průzkumech a sčítáních nepřihlašují ke své národnosti a toto obvykle vede ke kritickému podhodnocení počtu Romů. Také proto, že mnoho Romů je zapojeno do neformálních ekonomických aktivit, mají tendenci skrývat mnoho ze svých příjmů a dalších svých aktivit, stejně jako všichni ostatní, kteří se podílejí na neformálním sektoru. Navíc, kvůli strategii vyhýbání se administrativě, která je společná všem velmi chudým lidem, chudší romské komunity některých zemí mají tendenci neregistrovat nově narozené děti, stejně jako svatby a jiné rodinné události. Toto chování vytváří potíže s měřením a brání formulaci politických strategií, ale mohou být a jsou překonávány. Informace o Romech se zlepšují v celé Evropě.

<sup>4)</sup>Především probíhající projekt: "Vzdělávání pro romské/cikánské děti v Evropě."

<sup>5)</sup>Toto vychází z průzkumu OSI nazvaného "Změna hlavních postojů k integraci Romů". Nepublikovaný diskusní dokument, 2006, Budapešť.

## Doporučení

### Přístup ke vzdělání

- Informovat obyvatelstvo o významu vzdělání a odborné kvalifikace s cílem zabránit romským dětem v dodržování rodinné vzdělávací tradice, kde jsou rodiče negramotní nebo mají nízkou vzdělávací úroveň;
- Pokračující podpora a zprostředkování kontaktu mezi rodinou a školou;
- Řešení zranitelnosti romských žen a zejména těch s mnoha dětmi prostřednictvím podpory přístupu k vzdělávacím/pečovatelským službám (mateřská škola, programy po skončení povinné školní docházky);
- Řešení negramotnosti mezi Romy usnadněním přístupu Romů ke vzdělání s cílem dosažení alespoň středního vzdělání a pokračování v realizaci programů na podporu účasti romské populace ve vzdělávacím systému (iniciovat pobídky pro účast dospělých na školách po ukončení školní docházky/Programy druhé šance);
- Pokračující prevence předčasného ukončování školní docházky u romských dětí.

## Závěry

Inkluze Romů do vzdělávacích systémů je možná a v posledních několika letech došlo k určitému výraznému pokroku. Ve skutečnosti se změny začaly odrážet v několika málo dostupných statistikách. Nová elita, která se zavázala pracovat pro své komunity jako facilitátoři, učitelé, školní mistři nebo nevládní neziskové organizace, se začínají objevovat. Udržení tohoto pozitivního trendu si vyžaduje společné úsilí: Je důležité, aby vzdělávací systémy byly více otevřené multikulturním přístupům a lidé přijali, že být občany téhož státu, neznamená, že jsou všichni úplně stejní, že mají stejnou kulturu nebo mají stejné ekonomické pozadí. Je také důležité, aby se pedagogové více soustředili na každé dítě a na interakci s ostatními ve třídě, a aby zaměstnanci školy smysluplně spolupracovali s rodiči a komunitou i mimo třídu.

Hlavní filozofií panevropského úsilí o zavedení školských systémů s inkluzí Romů by mělo být to, že budou prospěšné všem dětem a společnosti jako celku. Je zapotřebí, aby byl přístup více zaměřený na děti a na komunitu, díky čemuž se všechny děti, dokonce i se svými odlišnostmi, mohou zlepšit jako součást širší společnosti. Toho lze dosáhnout pouze tehdy, pokud vlády pracují na změně svých institucí, a pokud se Romové stanou plnoprávnými účastníky systému.